

'Toplumsal değişimler mizaha da yansıyor'

Melike Eğilmezler Boylan'ın "Güldürme Beni!-Mizah Üstüne Ciddi Söyleşiler" kitabı, mizaha farklı dönem ve alanlarda emek veren üç nesille yapılmış görüşmelerden oluşuyor. Boylan'la kitabı üzerine konuştuk.

GÜL ATMACA

Kitap fikri nasıl oluştu?
 ■ ODTÜ'de doktora tezim için konu araştırırken çok çalışılmamış, keyifli bir alan olarak mizahı düşündüm. Sosyoloji bölümü için mizah çok alışıldık bir konu değil. Söylediğim herkes deliymiş gibi bakıyordu bana başlangıçta. Bölümdeki danışman hocam Yard. Doç. Dr. Çağatay Topal açık yüreklilikle beni canı gönülden destekledi ve saha çalışmasına başladım. Bu süreçte, Türkiye'deki köklü ve derin mizah geleneğini sürdüren pek çok sanatçıyla görüştim. O söyleşilerde derlenen derya deniz bilgiyi ve eğlenceli anekdotları, nispeten az insanın okuyacağı bir doktora tezine hapsedmeye gönlüm elvermedi. O dönemde ABD'de yayımlanmış, hiciv ustalarıyla yapılan söyleşileri içeren benzer kitaplara da denk geldim. Aynı zamanda kitaptaki mizah sanatçılarına saygı ve minnettarlık anlamında da böyle kalıcı bir ürün ortaya çıktı.

"TÜRKİYE'DEKİ MİZAH GELENEĞİ KÖKLÜ, SIVRI DİLİ"

■ Mizah hakkında yazmanın ve konuşmanın espriyi bozduğu veya öldürdüğü de düşünülür. Araştırmanızda bununla ilgili bir kaygı taşıyor muydunuz?

■ Görüşmeler sonunda ortaya çıkan, anlık bir sihirli gibi görünen parlak bir espri anının arkasında tütüz bir çalışma olduğu. Dolayısıyla onu deşifre edecek sorular sormak ve cevaplarını almak da çok zevkli. Yani işin mutfağın, zanaat kısmından bahsediyorum. Örneğin Erdil Yaşaroğlu, Selçuk Erdem gibi karikatürcüler, aniden bir ilham

gelmesi durumu olmadığını, espri üretmenin ciddi bir emek ve çalışma gerektirdiğini söylüyor. Volkan Kantoğlu, Ece Ercan gibi genç stand-up'çılar seyirciyle girilen interaktif ilişkiye ortaya çıkan doğal komikliğin altını çiziyor, gerçekçi ve seyircinin kendi hayatıyla bağını kurabildiği esprilere daha çok güldüğünü iddia ediyor. Mizahçıların üretirken arka planda neler düşündüklerini anlamak heyecan verici...

■ Yurtdışında farklı ülkelerde, uluslararası kuruluşlarda çalıştığınızı biliyoruz. Bu birikim Türk toplumunu ve mizahını çalışırken sizi nasıl etkiledi?

■ Yirmilerimin sonunda, eğitim ve çalışma amacıyla ABD'de dört yıl yaşadım. 2007'de Türkiye'ye geri döndüğümde iki toplum arasındaki farkları ve bunun olası nedenlerini düşünürken sosyoloji çalışmaya karar verdim. Başlangıçta kafamda yaratıcılığın toplumsal dinamiklerini çalışmak vardı. Yani toplumun yapısının insanların hayal gücünü ve yaratıcılığını nasıl etkilediğini merak ediyordum. Tüm baskılara rağmen Türkiye'deki en yaratıcı ve cesur meslek gruplarından biri olan mizahçıları çalışmaya karar verdim. Yurtdışında bir anlamda fark ettiğim Türkiye'nin ne kadar köklü ve sivri dilli bir mizah ve hiciv geleneği olduğuydu. Nasreddin Hoca, Hacıvat Karagöz bu topraklardan gelen ve dünyanın pek çok yerinde bilinen, etkilil figürler. Öte yandan, oradayken en çok özlenen ve ziyarete gelecek arkadaşlardan istenen şeylerden biri mizah dergileri. Çünkü espri kültürü ve yaşanmışlıkla çok bağlantılı bir şey, yani bir Amerikanın ya da Avrupalının komik bulduğu şeyler

bize o kadar komik gelmeyebiliyor.

"MİZAHÇILAR BİLGİ ALIŞVERİŞİNE ÇOK AÇIK"

■ Sosyolog olarak mizah gibi bir alanda çalışma serüveninden bahsedermisiniz?

■ Sosyolojinin en zevkli ve heyecan verici tarafı bence saha çalışması. Böyle bir konu, evde oturup mizah dergilerini karıştırarak ya da komedi filmleri izleyerek de işlenebilirdi. Ama benim ilgimi çeken mizah üretimi yapanların serüvenlerini kendilerinden dinlemektir. Dolayısıyla bu projenin büyük bölümü İstanbul'da, özellikle Beyoğlu ve Taksim civarındaki mizah dergilerinin kapısını aşındırarak canlı komedi kulüplerinde doğaçlama yapan grupların gösterilerini izleyip onlarla konuşmakla geçti. Mizahçılar paylaşmaya ve bilgi alışverişine çok açık bir grup. Araştırmaya başlarken bu alanda hiç tanıdığım olmamasına karşın, görüştüğüm insanların beni dostlarıyla iletişime geçirmekte istekli davranması nedeniyle başlangıçta hayal dahi edemeyeceğim kişilere ulaştım. Kendimi gençliğimin idolü Şevket Altuğ'la çay içerken ya da hayranı olduğum Bahadır Baruter ve eşi Mine Söğüt'le sohbet ederken buluverdim. Amacım; sosyolojinin asırlık ikilemi olan toplumsal yapıyla bireyler arasındaki gerilimi, mizahçıların söylemlerinde ortaya çıkan tema ve eğilimler üzerinden okumaktı.

■ En sevdiğiniz mizah ve komedi türü hangisi? Bu örnekler kitabı oluşturma esnasında sizi etkiledi mi?

■ 1970'lerin ikinci yarısında doğan nesil gibi ben de 1980 darbesi sonrası mizahla iç içe büyüdüm. Çocukluğum, Devekuşu Kabare oyunlarını video kasetlerden izleyerek ve eve alınan Gırgır dergilerini okuyarak geçti. Devlet memuru, sol eğilimli, orta sınıf

bir aileden geliyorum. Yetiştirdiği ortam ve edindiği değerler insanın mizah anlayışını da belirliyor. Mizah gibi hem nesnel hem de çok bireysel bir alanda araştırma yapınca ister istemez kişisel siyasi görüşlerin ve zevklerin etkisi hissedilebiliyor. Buna rağmen bir buçuk yıl boyunca yaptığım saha çalışmasında ulaşabildiğim herkesle konuştum. Hatta görüştüğüm kişilerle şu an hayatta olmayan Oğuz Aral, Erol Günaydın, Adile Naşit gibi çok kıymetli sanatçılara dair anılar paylaşıldı.

"SANSÜR, OTOSANSÜR VE MİZAHIN SINIRLARI"

■ Geçtiğimiz kırk yıl içinde, farklı dönemlerde mizah üreten sanatçılarla görüştünüz. Bu süreçte mizah sizce nasıl bir değişim gösterdi?

■ Kitabımda yer alan görüşmeler, Eylül 2013 ile Ocak 2015 arasında gerçekleştirildi. Haziran 2013 Gezi Parkı eylemleri ertesinde yeniden gündeme gelen ifade özgürlüğü ve demokrasi tartışmalarında önemli rol oynayan mizaha dair tespitlerin yanı sıra kitaptaki Türkiye'nin son otuz beş yılda geçirdiği önemli siyasi, ekonomik ve kültürel dönüşümlerin de izni sürmek mümkün. 1980 askeri darbesinden serbest piyasa ekonomisine geçişe, iç göçün mizaha etkilerinden yeni orta sınıfın yükselişine, otoriter muhafazakar politikalarından kentsel dönüşüme kadar pek çok konuya mizahçıların gözünden bakılıyor. Toplumsal değişimler elbette mizaha ve mizahçılara da yansıyor. Bu kitap, o anlamda yıllar içinde mizah hakkında kapsamlı bir tarihsel perspektif sunmayı amaçlıyor. Tespit ettiğim en belirgin özellik; yıllar içinde mizaha yüklenen anlamın ve rolün değişmiş olması. 1940'larda ve 1950'lerde doğan ve 1980 darbesinden önce de bu alanda üretim yapan mizahçılar kendilerine muhalif olma, toplumu ileri götürme, aydınlatma gibi bir misyon biçiyor. Oysa 1980'lerde doğan en genç kuşak mizahçılar böyle bir çabayı ve misyonu dayatmıyor, gereksiz ve didaktik buluyor. Bu fark, mizahın diline de yansıyor elbette. Artık daha az sembole ve kalıplara dayalı, daha doğal bir komik makbul. Bu da elbette zamanın ruhunun mizaha ve mizahçıların kendilerine bakışlarına nasıl yansığını gösteriyor.

■ "Güldürme Beni!" ismi nasıl ortaya çıktı?

■ Öncelikle mizah yoluyla ifade özgürlüğüne, mizah ve otorite ilişkisine dikkat çeken bir başlık. Kitaptaki söyleşilerin odağında yer alan temel meselelerden biri de bu. Sansür, otosansür ve mizahın sınırları; kitaptaki isimlerin kafa yordukları ve mizah üretirken gelgit yaşadığı konular. Gülmek ve güldürmek hiçbir zaman tam anlamıyla özgürce yaşanmadığı için Güldürme Beni! Ama bir taraftan en özgürce yaptığımız eylemlerden biri gülmek olduğundan, Güldürme Beni! ■

Güldürme Beni!-Mizah Üstüne Ciddi Söyleşiler / Melike Eğilmezler Boylan / Yapı Kredi Yayınları / 348 s.